

WPŁYW DOFINANSOWANIA UNIJNEGO NA MODERNIZACJĘ TECHNICZNĄ GOSPODARSTW ROLNYCH W POLSCE

Zbigniew Wasąg

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Biuro Powiatowe w Biłgoraju

Streszczenie. Celem badań była analiza wpływu dofinansowania unijnego na modernizację gospodarstw rolnych w Polsce. Przeprowadzone badania wykazały, że w latach 2004-2007 następował stały wzrost modernizacji gospodarstw rolnych. Aktualny sposób dofinansowania inwestycji nie jest jeszcze wystarczający. Przedsięwzięcia realizowane przy udziale środków publicznych służyły głównie zwiększeniu skali produkcji, poprawie struktury obszarowej gospodarstw rolnych oraz doskonaleniu lub wprowadzaniu nowych technologii produkcji. Występuje zróżnicowanie regionalne oraz przestrzenne wynikające ze specyfiki działań w zakresie modernizacji gospodarstw rolnych. Stwierdzono, że należy stwarzać możliwości dokonania podziału środków przewidzianych na finansowanie niektórych działań pomiędzy województwa.

Słowa kluczowe: gospodarstwa rolne, inwestycje, modernizacja gospodarstw

Wstęp

Wsparcie finansowe na modernizację gospodarstw rolnych ma na celu zwiększenie ich efektywności poprzez lepsze wykorzystanie czynników produkcji [SPO 2004]. Obejmuje ono poprawę ich dochodowości i konkurencyjności, dostosowanie profilu, skali i jakości produkcji do potrzeb rynku, poprawę bezpieczeństwa żywności, poprawę warunków utrzymania zwierząt, ochrony środowiska, bezpieczeństwa pracy.

W 2005 r. w gospodarstwach rolnych było 1 437,2 tys. ciągników, 147,3 tys. kombajnów zbożowych, 89,2 tys. kombajnów ziemniaczanych oraz 36,8 tys. kombajnów buraczanych. Jednak w przeliczeniu na jednostkę powierzchni użytków rolnych lub powierzchni uprawy, wartości wskaźników wyposażenia w Polsce znacznie odbiegają od analogicznych wskaźników dla Unii Europejskiej (stara 15) [PROW 2007]. Liczba ciągników w przeliczeniu na 100 gospodarstw rolnych w Republice Federalnej Niemiec, Republice Francuskiej, Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej jest od 2 do 3 razy większa niż w Polsce. Ciągniki wykorzystywane w rolnictwie charakteryzują się dużym zużyciem i długim czasem wykorzystania (średni wiek ciągnika szacowany jest na 23 lata, a kombajnu zbożowego na 21 lat). W konsekwencji należy brać pod uwagę niebezpieczeństwo, iż w perspektywie najbliższych 10 lat wiele gospodarstw rolniczych w Polsce może zostać pozbawionych maszyn i ciągników rolniczych. Ponadto wyniki Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 r. [PROW 2007] wskazują, że indywidualne gospodarstwa rolne

w Polsce dysponowały budynkami inwentarskimi i gospodarczymi w liczbie 5 373,6 tys., w tym 1 659,1 tys. budynkami inwentarskimi i 3 714,5 tys. budynków gospodarskich. Budynki wielofunkcyjne znajdowały się w 32,4% gospodarstw rolnych – największy ich udział (45-60%) zarejestrowano w gospodarstwach rolnych o powierzchni 300 ha lub większej. Stan techniczny i standard tych budynków jest na ogół niski. Prawie połowa z nich została wybudowana przed 1960 r., tj. 46% obór, 50% chlewni, 44% stodół. Do 1996 r. zmodernizowano zaledwie 15% budynków inwentarskich i gospodarczych. Jednakże od kilku lat utrzymuje się tendencja wzrostowa w ilości oddawanych do użytku budynków produkcyjnych w rolnictwie, głównie obiektów inwentarskich. Mając powyższe na uwadze, gospodarstwa rolne w Polsce wykazują wciąż znaczne potrzeby inwestycyjne. Dotyczą one głównie stanu ilościowego i jakościowego technicznej infrastruktury produkcyjnej użytkowanej w rolnictwie.

Materiał i metody badań

Celem badań była analiza wpływu dofinansowania unijnego na modernizację techniczną gospodarstw rolnych w Polsce. Oceny dokonano za okres 2004-2007 na podstawie danych statystycznych z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Badaniami objęto wnioski inwestycyjne złożone przez polskich rolników do ARiMR o przyznanie środków finansowych na rozwój inwestycji. Środki te przyznawane były w ramach Programu SAPARD (Działanie 2) oraz Sektorowego Programu Operacyjnego (SPO) (Działanie 1.1). Informacje zawarte we wnioskach pozwoliły na określenie zakresu i możliwości finansowych modernizacji technicznej gospodarstw rolnych. Dla celów analizy porównawczej określono kwoty dofinansowania oraz średnią wysokości kosztów kwalifikowanych na jedno zrealizowane przedsięwzięcie.

Wyniki badań

Pomoc finansowa przeznaczona była dla indywidualnych gospodarstw rolnych, a jej wysokość udzielana jednemu rolnikowi nie przekraczała 50% kosztów kwalifikowanych przedsięwzięcia [PROW 2007]. Zrealizowane inwestycje skierowane były głównie na zmniejszenie nakładów pracy w gospodarstwach rolnych (maszyny i urządzenia do produkcji rolnej oraz przygotowania pasz - ponad 90% wypłaconych środków publicznych), poprawę jakości produktów (urządzenia i wyposażenie do pierwszego przetwórstwa, przechowywania albo magazynowania oraz przygotowania do sprzedaży produktów rolnych) a także ochronę środowiska.

W programie SAPARD „Inwestycje w gospodarstwach rolnych”, dofinansowano 12 927 gospodarstw rolnych na ogólną sumę 588,5 mln zł (tab. 1). Największym zainteresowaniem (11 076) cieszyły się inwestycje w zakresie zwiększania różnorodności produkcji gospodarstw rolnych (446,7 mln zł) w tym zakup maszyn i urządzeń do produkcji rolnej. Kocira i Sawa [2008] w swoich badaniach stwierdzili, że najwyższą wartość wskaźnika mechanizacji procesu pracy występuje w gospodarstwach należących do typu różne uprawy i zwierzęta łącznie. Kolejnym typem inwestycji, które najczęściej realizowano w ramach tego programu były budowa i rozbudowa lub modernizacja budynków (4,3% udziału w zrealizowanych projektach) [PROW2007].

Wpływ dofinansowania unijnego...

Tabela 1. Dofinansowanie w ramach programu SAPARD „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” [mln zł]

Table 1. Co-financing in the scope of the SAPARD programme “Investments in farms” [million PLN]

Schemat/Komponent	Liczba	Kwota
2.1 Restrukturyzacja produkcji mleka	1017	77,6
2.2 Modernizacja gospodarstw specjalizujących się w produkcji zwierząt rzeźnych, w tym:	834	64,2
2.2.1 Modernizacja gospodarstw specjalizujących się w produkcji bydła mięsnego	40	1,9
2.2.2 Odbudowa produkcji owczarskiej	26	1,1
2.2.3 Modernizacja produkcji trzody chlewnej lud drobiu	768	61,2
2.3 Zwiększenie różnorodności produkcji gospodarstw rolnych	11 076	446,7
Ogółem	12 927	588,5

Źródło: obliczenia własne autora

W ramach Schematu 2.1 „Restrukturyzacji produkcji mleka” liczba zrealizowanych przedsięwzięć wyniosła 1 017, a łączna kwota refundacji 77,6 mln zł (tab. 1). Natomiast kwota pomocy udzielonej na jedno przedsięwzięcie wyniosła 76,3 tys. zł (tab. 2). Koszty kwalifikowane na jedno zrealizowane przedsięwzięcie stanowiły średnio 154,2 tys. zł i były zróżnicowane w poszczególnych województwach. Najwyższy ich poziom zanotowano w pomorskim – 193,7 tys. zł, najniższy w podkarpackim – 123,7 tys. zł. Efekty rzeczowe przedsięwzięć zrealizowanych w ramach Schematu 2.1 m.in. obejmują: 31 wybudowanych, 97 wyremontowanych i 29 rozbudowanych budynków o łącznej powierzchni prawie 54 tys. m²; zakup 252 urządzeń do udoju i 177 – do schładzania mleka; zakup 629 urządzeń do produkcji, zbioru i przechowywania pasz; zakup 2 288 różnych maszyn, urządzeń i wyposażenia do produkcji rolnej; 203 płyty obornikowe o łącznej powierzchni 35,7 tys. m² oraz 206 zbiorników na gnojowicę o łącznej powierzchni 23,3 tys. m³. W ramach Schematu 2.2 „Modernizacja gospodarstw specjalizujących się w produkcji zwierząt rzeźnych” (tab. 1) zrealizowano 834 przedsięwzięcia na łączną kwotę 64,2 mln zł. Ponad 90% przedsięwzięć dotyczyła modernizacji produkcji trzody chlewnej oraz drobiu. Przeciętna kwota udzielonej pomocy w przeliczeniu na jedno przedsięwzięcie wyniosła 71,5 tys. zł (tab. 2). Koszty kwalifikowane na jedno zrealizowane przedsięwzięcie wyniosły średnio 146,0 tys. zł, przy czym ich poziom wykazywał znaczne zróżnicowanie w zależności od regionu, tj. najwyższy w woj. pomorskim – 181,5 tys. zł, najniższe w świętokrzyskim – 91,9 tys. zł (tab. 2). Efekty rzeczowe zrealizowanych przedsięwzięć były zróżnicowane w poszczególnych Komponentach. W przypadku Komponentu 2.2.1 „Modernizacja gospodarstw specjalizujących się w produkcji zwierząt rzeźnych” (tab. 1) efekty obejmowały m.in. zakup: 10 urządzeń do produkcji, zbioru i przygotowania pasz; 28 maszyn, urządzeń i wyposażenia do produkcji rolnej. Efektem realizacji Komponentu 2.2.2 „Odbudowa produkcji owczarskiej” był m.in. zakup: 20 maszyn do produkcji i zbioru pasz; 51 maszyn, urządzeń i wyposażenia do produkcji rolnej. Efekty realizacji Komponentu 2.2.3 „Modernizacja produkcji trzody chlewnej lub drobiu” były relatywnie największe i obejmowały: remont 208 budynków; budowę 155 płyt obornikowych o łącznej powierzchni ok. 19 tys. m²; zakup 2 158 maszyn, urządzeń i wyposażenia do produkcji rolnej. Ponadto zainstalo-

wano 161 zbiorników na gnojówkę o łącznej pojemności 8,6 tys. m³ i 51 zbiorników na gnojowicę o łącznej pojemności 7,5 tys. m³. W ramach Schematu 2,3 „Zwiększenie różnorodności produkcji gospodarstw rolnych” zostało wykonanych 11 076 przedsięwzięć na kwotę 446,7 tys. zł (tab. 1). Przeciętna kwota pomocy udzielonej w przeliczeniu na jedno przedsięwzięcie stanowiła 40,3 tys. zł (tab. 2). Natomiast koszty kwalifikowane na jedno zrealizowane przedsięwzięcie wyniosły 85,3 tys. zł, przy czym ich poziom wykazywał stosunkowo niewielkie zróżnicowanie w zależności od województwa, najwyższy był w wielkopolskim – 92,1 tys. zł, a najniższy w podlaskim – 71,3 tys. zł (tab. 2). Efekty rzeczowe przedsięwzięć zrealizowanych w ramach Schematu 2.3 m.in. obejmują: budowę 198, remont 489 oraz rozbudowę 47 budynków o łącznej powierzchni 256 tys. m²; zakup 4 685 maszyn, urządzeń i wyposażenia do pierwszego przetwórstwa, przechowywania albo magazynowania oraz przygotowywania do sprzedaży produktów rolnych; zakup 19 494 szt. maszyn, urządzeń oraz wyposażenia do produkcji rolnej.

Tabela 2. Kwota udzielonej pomocy oraz wysokość kosztów kwalifikowanych na jedno zrealizowane przedsięwzięcie w ramach „Inwestycji w gospodarstwach rolnych” (SAPARD) [tys. zł]

Table 2. The amount of provided aid and the amount of qualified costs per one completed project in the scope of the “Investments in farms” action (SAPARD) [thousand PLN]

Województwo	Schemat 2.1		Schemat 2.2		Schemat 2.3	
	Kwota		Kwota		Kwota	
	pomocy	kosztów	pomocy	kosztów	pomocy	kosztów
Dolnośląskie	68,5	137,0	85,5	173,5	37,2	82,1
Kujawsko-Pom.	74,5	150,4	86,6	175,2	39,7	85,1
Lubelskie	84,8	172,6	72,5	145,5	39,2	83,0
Lubuskie	68,1	144,8	73,3	146,9	40,2	88,7
Łódzkie	74,0	148,2	68,5	138,7	41,4	86,1
Małopolskie	74,9	149,8	76,1	160,7	40,7	85,8
Mazowieckie	81,3	163,7	76,7	157,7	41,5	86,3
Opolskie	80,4	166,8	82,2	169,6	35,4	75,3
Podkarpackie	59,7	123,7	60,1	120,6	39,0	82,9
Podlaskie	67,5	135,7	60,6	123,1	34,3	71,3
Pomorskie	95,2	193,7	88,8	181,5	41,8	92,1
Śląskie	91,6	183,1	65,0	134,8	41,5	90,0
Świętokrzyskie	74,6	151,5	45,9	91,9	36,1	74,4
Warmińsko-Mazur.	83,1	167,2	75,9	160,0	33,0	91,9
Wielkopolskie	85,5	174,1	79,9	162,8	42,6	92,1
Zachodniopomorskie	72,0	144,2	46,7	93,5	38,9	85,3
Średnia dla kraju	76,3	154,2	71,5	146,0	40,3	85,3

Źródło: obliczenia własne autora

Działanie 1.1 „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” kontynuowane było w ramach SPO [SPO 2004] (tab. 3). Najwięcej wniosków złożono w województwie: mazowieckim – 6577 na kwotę 336 300 tys. zł i lubelskim – 4545 na kwotę 218 500 tys. zł., a najmniej w lubuskim – 716 na kwotę 38 100 tys. zł i śląskim – 983 na kwotę 52 700 tys. zł. Okazało się, że były stosunkowo niskie średnie koszty kwalifikowane jednego projektu (211,7 tys.

Wpływ dofinansowania unijnego...

zł) (tab. 3) i związana z nimi średnia kwota przyznanego dofinansowania (113,3 tys. zł), w odniesieniu do maksymalnej możliwej do uzyskania (300 tys. zł). W dużej mierze przyczyną tego mogła być kwestia refundacji tylko części (ok. 50%) poniesionych kosztów kwalifikowalnych. Najwyższy średni poziom dofinansowania przypadający na jeden projekt miały inwestycje realizowane na terenie woj. lubuskiego (158,5 tys. zł) i warmińsko-mazurskiego (157,0 tys. zł), najniższy w woj. świętokrzyskim (66,6 tys. zł) oraz małopolskim (78,9 tys. zł) (tab. 3).

Tabela 3. Liczba złożonych wniosków, kwota przyznanej pomocy oraz średnie koszty kwalifikowane projektów w działaniu „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” (SPO) [tys. zł]
 Table 3. The number of submitted applications, the amount of assigned aid, and average qualified costs of projects in the “Investments in farms” action (SPO) [thousand PLN]

Województwo	Liczba wniosków	Kwota pomocy	Średnia kwota pomocy	Koszty kwalifikowane
Dolnośląskie	1583	99 200	140,9	277,4
Kujawsko-Pomorskie	3677	187 600	103,6	199,5
Lubelskie	4545	218 500	79,5	146,3
Lubuskie	716	38 100	158,5	270,0
Łódzkie	4098	181 300	84,7	154,0
Małopolskie	1961	88 000	78,9	151,0
Mazowieckie	6577	336 300	91,6	166,8
Opolskie	1118	64 800	120,7	242,8
Podkarpackie	1174	51 500	99,6	192,3
Podlaskie	3085	193 100	103,4	175,6
Pomorskie	1802	110 600	141,2	270,3
Śląskie	983	52 700	107,0	209,0
Świętokrzyskie	2626	105 100	66,6	124,2
Warmińsko-Mazurskie	1753	116 000	157,0	286,6
Wielkopolskie	5590	361 900	131,7	244,0
Zachodniopomorskie	1296	78 600	148,2	277,3
Razem/średnia	42 584	2 283 300	113,3	211,7

Źródło: obliczenia własne autora

W układzie rodzajowym kosztów kwalifikowalnych dominują koszty zakupu wyposażenia i sprzętu ruchomego, których udział wynosi ponad 82,0%. Koszty związane z zakupem budynków i budowli oraz zakładaniem plantacji wieloletnich stanowią odpowiednio 11,7% i 2,3% [Drożdżel 2007]. Projekty, na które zostało przyznane dofinansowanie miały przede wszystkim na celu poprawę organizacji produkcji rolniczej. Udział tych projektów w ogólnej kwocie kosztów kwalifikowalnych wyniósł prawie 51%. Potwierdza to również Malaga-Toboła [2008], która odnotowała najwyższy wskaźnik technicznego uzbrojenia w obiektach ogólnoroślinnych, utrzymujących bydło oraz prowadzących produkcję mieszaną.

Podsumowanie

Pomoc finansowa na realizację inwestycji w gospodarstwach rolnych wpłynęła na poprawę dochodu rolniczego i warunków produkcji. Przyczyniła się do zmniejszenia kosztów gospodarowania, zmianę kierunków produkcji w związku z sytuacją rynkową, a także polepszyła jakość produkcji, ochronę środowiska naturalnego i stworzyła właściwe warunki utrzymania zwierząt [Wasąg 2008]. Pomimo, że pomoc finansowa przyznawana jest do gospodarstw rentownych (co najmniej 4 ESU), spełniających minimalne wymogi ochrony środowiska to jednak stanowi ona bardzo istotny czynnik do sprostania konkurencji krajowej i UE. Oceniając znaczenie pomocy na modernizację gospodarstw rolnych w kontekście zbiorowości, liczącej prawie 1,5 mln gospodarstw (powyżej 1 ha użytków rolnych) można stwierdzić, że jest ono niewielkie (1,4%). Jeśli natomiast uwzględni się fakt, iż w polskim rolnictwie funkcjonuje ok. 115 tys. gospodarstw rolnych o rocznej produkcji towarowej, co najmniej 50 tys. zł to jest to znaczący udział. Okazuje się, że wsparcie udzielane na inwestycje w gospodarstwach rolnych obejmuje znaczną część (1/6) grupy najbardziej produktywnych i jednocześnie najważniejszych (z punktu widzenia rynku) gospodarstw rolnych [Drożdżel 2007].

Okazało się, że możliwość wsparcia finansowego na modernizację gospodarstw rolnych cieszyła się bardzo dużym zainteresowaniem rolników. Przeprowadzone badania wykazały, że następuje stały wzrost modernizacji gospodarstw rolnych. Aktualny sposób dofinansowania inwestycji nie jest jeszcze wystarczający. Zachodzi konieczność wniesienia wkładu własnego, a znaczna część gospodarstw rolnych nie posiada zdolności kredytowej [PROW 2007]. Przeciętne koszty kwalifikowane jednego projektu wyniosły ponad 70% (211,7 tys. zł) w stosunku do maksymalnej, możliwej do uzyskania kwoty refundacji (300 tys. zł). Powodem niepełnego wykorzystania pomocy może być realizacja inwestycji w formie refundacji części poniesionych przez beneficjentów kosztów kwalifikowalnych oraz stosunkowo szybkiego wykorzystania dostępnych limitów [Biuletyn Informacyjny 2007]. Przedsięwzięcia realizowane przy udziale środków publicznych służyły głównie zwiększeniu skali produkcji, poprawie struktury obszarowej gospodarstw rolnych oraz doskonaleniu lub wprowadzaniu nowych technologii produkcji.

Z przedstawionej analizy wynika, że występuje zróżnicowanie regionalne oraz przestrzenne związane ze specyfiką działań w zakresie modernizacji gospodarstw rolnych. Przypuszcza się, że powodem tego może być zróżnicowanie kryteriów dostępu. Stwierdzono, że należy stwarzać możliwości dokonania podziału środków przewidzianych na finansowanie niektórych działań pomiędzy województwa. Podział ten oparty powinien być na mierzalnych wskaźnikach charakteryzujących potencjał i potrzeby regionów do poszczególnych instrumentów pomocy. Przewiduje się, że w taki sposób zapewniony zostanie zrównoważony dostęp do wsparcia działań inwestycyjnych, a jednocześnie dostosuje go do specyfiki regionów. Powinien on odzwierciedlać powierzchnię użytków rolnych i liczbę potencjalnych beneficjentów w poszczególnych regionach.

Okazało się, że decydujący wpływ na modernizację gospodarstw rolnych ma wsparcie finansowe i dlatego należy dążyć do wprowadzania instrumentów pozwalających to osiągnąć. Przypuszcza się, że rosnąca liczba modernizowanych gospodarstw wpływa również na dynamikę dystrybucji produktów rolnych. Wobec sukcesywnej poprawy poziomu życia prawdopodobne jest, że zainteresowanie modernizacją gospodarstw rolnych będzie stale wzrastało.

Bibliografia

- Drożdziel L.** (red.) 2007. ARiMR – Trzy lata po akcesji. ARiMR, Warszawa. s. 69-141.
- Kocira S., Sawa J.** 2008. Techniczne uzbrojenie procesu pracy w różnych typach gospodarstw rolniczych. Inżynieria Rolnicza. Nr 2 (100). s. 83-87.
- Malaga-Toboła U.** 2008. Wskaźnik technicznego uzbrojenia a wydajność pracy w aspekcie uproszczenia produkcji roślinnej. Inżynieria Rolnicza. Nr 2 (100). s. 195-201.
- Wasąg Z.** 2008. Level of adaptation the family farms to UE standards. III International Scientific Symposium “Farm machinery and process management in sustainable agriculture”. 12-13 November 2008 Gembloux. Belgium. s. 37-38.
- Biuletyn Informacyjny 2007. Działanie „Inwestycje w gospodarstwach rolnych”. MRiRW, ARiMR. Nr 4/2007. s. 25-27.
- PROW 2007. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013. MRiRW.
- SPO 2004. Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich”. MRiRW.

THE IMPACT OF CO-FINANCING FROM THE EUROPEAN UNION ON TECHNOLOGICAL MODERNISATION OF FARMS IN POLAND

Abstract. The purpose of the research was to analyse the impact of co-financing obtained from the European Union on modernisation of farms in Poland. Completed studied proved that modernisation of farms was continuously growing in years 2004-2007. Current co-financing for investment projects is still insufficient. The projects carried out partially using public resources were mainly intended to increase production scale, to improve area structure of farms, and to develop or introduce new production technologies. There is a regional and spatial diversification due to the specificity of operations related to modernisation of farms. It has been observed that it is necessary to create possibilities to distribute resources planned for financing some operations among voivodships.

Key words: farms, investments, modernisation of farms

Adres do korespondencji:

Zbigniew Wasąg; e-mail: zbigniew.wasag@doplatty.gov.pl
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
Biuro Powiatowe w Biłgoraju
ul. Gen. Bora Komorowskiego 3
23-400 Biłgoraj